

Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (dziesiąta izba)

z dnia 20 października 2022 r. *

Odesłanie prejudycjalne – Zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych –
Dyrektywa 2011/7/UE – Artykuł 12 ust. 4 – Czasowy zakres stosowania –
Praktyka ustanowiona przed dniem 16 marca 2013 r., polegająca na niedochodzeniu odsetek za
opóźnienia w płatnościach ani rekompensaty za koszty odzyskiwania należności –
Praktyka stosowana do indywidualnych zamówień składanych od tego dnia – Artykuł 7 ust. 2
i 3 – Rażąco nieuczciwe warunki umów i praktyki – Dobrowolne zrzeczenie się

W sprawie C-406/21

mającej za przedmiot wniosek o wydanie, na podstawie art. 267 TFUE, orzeczenia w trybie
prejudycjalnym, złożony przez Korkein oikeus (sąd najwyższy, Finlandia) postanowieniem z dnia
1 lipca 2021 r., które wpłynęło do Trybunału w tym samym dniu, w postępowaniu:

A Oy

przeciwko

B Ky,

wspólnocie spadkobierców po C,

TRYBUNAŁ (dziesiąta izba),

w składzie: I. Jarukaitis, prezes izby, D. Gratsias i Z. Csehi (sprawozdawca), sędziowie,

rzecznik generalny: A. M. Collins,

sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając pisemny etap postępowania,

rozważywszy uwagi, które przedstawili:

- w imieniu A Oy – K. Tenhovirta, asianajaja,
- w imieniu rządu fińskiego – A. Laine, w charakterze pełnomocnika,

* Język postępowania: fiński.

– w imieniu Komisji Europejskiej – G. Gattinara, T. Simonen i I. Söderlund, w charakterze pełnomocników,

podjąwszy, po wysłuchaniu rzecznika generalnego, decyzję o rozstrzygnięciu sprawy bez opinii,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 Wniosek o wydanie orzeczenia w trybie prejudycjalnym dotyczy wykładni art. 7 ust. 2 i 3, jak również art. 12 ust. 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.U. 2011, L 48, s. 1; sprostowania: Dz.U. 2012, L 233, s. 3; Dz.U. 2015, L 218, s. 82).
- 2 Wniosek ten został złożony w ramach sporu pomiędzy A Oy z jednej strony, a B Ky i wspólnotą spadkobierców po C z drugiej strony, w przedmiocie opóźnienia w zapłacie 135 faktur, których terminy płatności upłynęły w okresie między 10 kwietnia 2015 r. a 21 lutego 2018 r.

Ramy prawne

Prawo Unii

Dyrektywa 2011/7

- 3 Motywy 12, 16 i 28 dyrektywy 2011/7 mają następujące brzmienie:

„(12) Opóźnienia w płatnościach stanowią naruszenie postanowień umowy, które stało się korzystne finansowo dla dłużników w większości państw członkowskich z uwagi na naliczanie niskich lub zerowych odsetek za opóźnienia w płatnościach lub powolne procedury ściągania należności. Konieczna jest więc zdecydowana zmiana w kierunku kultury szybkich płatności, w ramach której wszelkie zapisy uniemożliwiające naliczanie odsetek należy zawsze uznawać za rażąco nieuczciwy warunek umowy lub praktykę, w celu odwrócenia tej tendencji i zniechęcenia do przekraczania terminów płatności. Zmiana ta powinna również obejmować wprowadzenie szczegółowych przepisów dotyczących terminów płatności i rekompensaty dla wierzycieli za poniesione koszty oraz, między innymi, na zapisie [przewidywać], że wykluczenie prawa do rekompensaty za koszty odzyskiwania należności powinno być uważane za rażąco nieuczciwe.

[...]

(16) Niniejsza dyrektywa nie powinna zobowiązywać wierzycieli do żądania zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach. W przypadku opóźnień w płatnościach niniejsza dyrektywa powinna umożliwiać wierzycielowi naliczanie odsetek za takie opóźnienia w płatnościach bez uprzedniego powiadomienia o niedokonaniu płatności lub innego podobnego powiadomienia przypominającego dłużnikowi o obowiązku zapłaty.

[...]

- (28) Niniejsza dyrektywa powinna zakazać nadużywania swobody zawierania umów na niekorzyść wierzyciela. W konsekwencji w przypadku gdy jakiś warunek w umowie lub praktyka dotyczące daty lub terminu płatności, stopy procentowej odsetek za opóźnienia w płatnościach lub rekompensaty za koszty odzyskiwania należności nie są uzasadnione warunkami przyznanymi wierzycielowi [dłużnikowi] lub służą przede wszystkim temu, aby przysporzyć dłużnikowi dodatkowej płynności finansowej na koszt wierzyciela, może to zostać uznane za takie nadużycie. [...] W szczególności jawne wykluczenie prawa do naliczania odsetek zawsze należy uważać za rażąco nieuczciwe, natomiast wykluczenie [w przypadku wykluczenia] prawa do rekompensaty za koszty odzyskiwania należności należy uważać za rażąco nieuczciwe [należy domniemywać, że jest ono rażąco nieuczciwe]. Niniejsza dyrektywa nie powinna mieć wpływu na przepisy krajowe dotyczące sposobu zawierania umów lub regulujące ważność warunków umów, które są nieuczciwe wobec dłużnika”.
- 4 Artykuł 1 tej dyrektywy, zatytułowany „Przedmiot i zakres stosowania”, stanowi w ust. 1 i 2:
- „1. Celem niniejszej dyrektywy jest zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych, aby zapewnić właściwe funkcjonowanie rynku wewnętrznego, wspierając tym samym konkurencyjność przedsiębiorstw, a w szczególności [małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)].
2. Niniejsza dyrektywa ma zastosowanie do wszystkich płatności, które stanowią wynagrodzenie w transakcjach handlowych”.
- 5 Zgodnie z art. 2 rzeczony dyrektywy:
- „Do celów niniejszej dyrektywy zastosowanie mają następujące definicje:
- 1) »transakcje handlowe« oznaczają transakcje między przedsiębiorstwami lub między przedsiębiorstwami a organami publicznymi, które prowadzą do dostawy towarów lub świadczenia usług za wynagrodzeniem;
- [...]
- 4) »opóźnienia w płatnościach« oznaczają płatności, które nie zostały dokonane w umownym lub ustawowym terminie, w przypadku gdy spełnione są warunki określone w art. 3 ust. 1 [...];
 - 5) »odsetki za opóźnienia w płatnościach« oznaczają ustawowe odsetki za opóźnienia w płatnościach lub odsetki w wysokości uzgodnionej między przedsiębiorstwami, z zastrzeżeniem art. 7;
 - 6) »ustawowe odsetki za opóźnienia w płatnościach« oznaczają odsetki proste za opóźnienia w płatnościach w wysokości równej sumie stopy referencyjnej i co najmniej ośmiu punktów procentowych [...].”

6 Artykuł 3 tej dyrektywy, zatytułowany „Transakcje między przedsiębiorstwami”, przewiduje w ust. 1:

„Państwa członkowskie zapewniają, aby w transakcjach handlowych między przedsiębiorstwami wierzyciel był uprawniony do odsetek za opóźnienia w płatnościach bez konieczności przypomnienia, w przypadku gdy spełnione są następujące warunki:

- a) wierzyciel wypełnił swoje zobowiązania umowne i prawne; oraz
- b) wierzyciel nie otrzymał należności w odpowiednim czasie, chyba że dłużnik nie jest odpowiedzialny za opóźnienie”.

7 Artykuł 4 dyrektywy 2011/7 dotyczy transakcji między przedsiębiorstwami a organami publicznymi. Ustęp 3 tego artykułu przewiduje między innymi, że państwa członkowskie zapewniają, aby w ramach transakcji handlowych, w których dłużnikiem są organy publiczne, termin płatności nie przekraczał pewnych terminów, które są w tym ustępie określone. Ustęp 4 wspomnianego artykułu przyznaje państwom członkowskim możliwość przedłużenia, w pewnych okolicznościach, terminów, o których mowa we wspomnianym ust. 3.

8 Artykuł 6 tej dyrektywy, zatytułowany „Rekompensata za koszty odzyskiwania należności”, przewiduje:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby wierzyciel był uprawniony do uzyskania od dłużnika co najmniej stałej kwoty 40 EUR, w przypadku gdy odsetki za opóźnienia w płatnościach stają się wymagalne w ramach transakcji handlowych zgodnie z art. 3 lub 4.

2. Państwa członkowskie zapewniają, aby stała kwota, o której mowa w ust. 1, była płacona bez konieczności przypomnienia jako rekompensata za koszty odzyskiwania należności poniesione przez wierzyciela.

3. Oprócz stałej kwoty, o której mowa w ust. 1, wierzyciel jest uprawniony do uzyskania od dłużnika rozsądnej rekompensaty za wszelkie koszty odzyskiwania należności przekraczające tę stałą kwotę, poniesione z powodu opóźnień w płatnościach dłużnika. [...]”.

9 Artykuł 7 wspomnianej dyrektywy, zatytułowany „Nieuczciwe warunki umów i praktyki”, stanowi w ust. 1–3:

„1. Państwa członkowskie zapewniają, aby warunek umowy lub praktyka dotyczące daty lub terminu płatności, stopy procentowej odsetek za opóźnienia w płatnościach lub rekompensaty za koszty odzyskiwania należności uznawane były za niepodlegające wykonaniu albo stanowiły podstawę do roszczenia o odszkodowanie, jeśli są rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela.

Przy rozpoznaniu, czy warunek umowy lub praktyka są rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela w rozumieniu akapitu pierwszego, bierze się pod uwagę wszystkie okoliczności sprawy, w tym również:

- a) wszelkie rażące odstępstwa od dobrej praktyki handlowej, naruszające zasadę działania w dobrej wierze i rzetelność;
- b) charakter towaru lub usługi; oraz

c) czy dłużnik ma jakikolwiek obiektywny powód odstępstwa od ustawowych odsetek za opóźnienia w płatnościach, od terminów płatności, [...], lub od stałej kwoty, o której mowa w art. 6 ust. 1.

2. Do celów ust. 1 warunek umowy lub praktykę, które wykluczają odsetki za opóźnienia w płatnościach, uznaje się za rażąco nieuczciwe.

3. Do celów ust. 1 warunek umowy lub praktykę [w przypadku warunku umownego lub praktyki], które wykluczają rekompensatę za koszty odzyskiwania należności, o której mowa w art. 6, uznaje się za rażąco nieuczciwe [domniemywa się, że są one rażąco nieuczciwe]”.

10 Artykuł 12 tej dyrektywy, zatytułowany „Transpozycja”, stanowi:

„1. Państwa członkowskie wprowadzają w życie przepisy ustawowe, wykonawcze i administracyjne niezbędne do spełnienia wymogów art. 1–8 i 10 do dnia 16 marca 2013 r. Niezwłocznie przekazują Komisji [Europejskiej] tekst tych przepisów.

[...]

4. Podczas transpozycji niniejszej dyrektywy państwa członkowskie mogą zdecydować, czy wykluczyć umowy zawarte przed dniem 16 marca 2013 r.”.

11 Zgodnie z art. 13 akapit pierwszy dyrektywy 2011/7:

„Dyrektywa [Parlamentu Europejskiego i Rady] 2000/35/WE [z dnia 29 czerwca 2000 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych (Dz.U. 2000, L 200, s. 35)] traci moc ze skutkiem od dnia 16 marca 2013 r. bez uszczerbku dla obowiązków państw członkowskich dotyczących terminów jej transpozycji do prawa krajowego i rozpoczęcia jej stosowania. Ma jednak nadal zastosowanie do umów zawartych przed tą datą, do których niniejsza dyrektywa nie ma zastosowania zgodnie z art. 12 ust. 4”.

Prawo fińskie

12 Dyrektywa 2011/7 została transponowana do prawa fińskiego przez laki kaupallisten sopimusten maksuehdoista (30/2013) [ustawę nr 30/2013 o warunkach płatności w umowach handlowych] z dnia 18 stycznia 2013 r. (zwaną dalej „ustawą o warunkach płatności”).

13 Zgodnie z § 1 ust. 1 ustawy o warunkach płatności ustawa ta ma zastosowanie do płatności, które przedsiębiorstwo lub organ zamawiający jest zobowiązany dokonać na rzecz danego przedsiębiorstwa w zamian za dostawę towarów lub wykonanie usługi.

14 Zgodnie z § 1 ust. 2 wspomnianej ustawy jej przepisy dotyczące warunków umów stosuje się również do praktyk umownych.

15 Zgodnie z § 8 ust. 1 ustawy o warunkach płatności warunek umowy, zgodnie z którym wierzycielowi nie przysługuje prawo do odsetek za opóźnienia w płatnościach, jest bezskuteczny. Zgodnie z § 8 ust. 3 tej ustawy warunek umowy, zgodnie z którym wierzycielowi nie przysługuje prawo do rekompensaty za koszty odzyskiwania należności na podstawie §§ 10 i 10e saatavien

perinnästä annettu laki (513/1999) [ustawy nr 513/1999 o windykacji wierzytelności] z dnia 1 września 1999 r. (zwanej dalej „ustawą o windykacji wierzytelności”) jest bezskuteczny, chyba że istnieją uzasadnione powody stosowania tego warunku.

- 16 Ustawa o windykacji wierzytelności przewiduje zryczałtowaną rekompensatę. Zgodnie z § 10e tej ustawy wierzycielowi, w przypadku gdy zapłata, o której mowa w § 1 ustawy o warunkach płatności, opóźniła się w ten sposób, że ma on prawo do odsetek za opóźnienia w płatnościach, przysługuje prawo do uzyskania od dłużnika zapłaty zryczałtowanej rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w wysokości 40 EUR.
- 17 Paragraf 11 ust. 1 ustawy o warunkach płatności przewiduje, że wchodzi ona w życie w dniu 16 marca 2013 r. Zgodnie ze wspomnianym § 11 ust. 2 do umowy zawartej przed tym dniem wejścia w życie stosuje się przepisy, które obowiązywały w danym dniu.

Postępowanie główne i pytania prejudycjalne

- 18 Od kwietnia 2009 r. B, prowadząca działalność w zakresie księgarstwa, jest klientem A i nabywa od niej książki i inne artykuły księgarskie w drodze indywidualnych zamówień. A dostarcza książki B i za każde zamówienie wystawia jej oddzielną fakturę. Między stronami w postępowaniu głównym nie została zawarta ani umowa ramowa, ani inna pisemna umowa w sprawie zamówień i dostaw omawianych towarów. Nie zostało zawarte między nimi również żadne odrębne pisemne porozumienie w sprawie sposobu płatności faktur lub odsetek za opóźnienia w płatnościach.
- 19 W pozwie wniesionym w dniu 7 maja 2018 r. A zwróciła się do käräjäoikeus (sądu pierwszej instancji, Finlandia) o solidarne obciążenie B i jej komplementariusza C odsetkami za opóźnienia w płatnościach w wysokości 172,81 EUR oraz, na podstawie § 10e ustawy o windykacji wierzytelności, zryczałtowanej rekompensaty z tytułu kosztów odzyskiwania należności w łącznej wysokości 5400 EUR. W uzasadnieniu pozwu A wskazała, że B opłaciła z opóźnieniem 135 faktur, których termin płatności upłynął w okresie między 10 kwietnia 2015 r. a 21 lutego 2018 r.
- 20 B i C zakwestionowali te żądania. Przyznali oni wprawdzie, że zapłata 135 rozpatrywanych faktur opóźniła się o okres od dwóch dni do trzech tygodni po upływie terminu płatności, ale wskazali, że wszystkie te faktury zostały ostatecznie zapłacone.
- 21 W tym względzie B i C powołali się między innymi na powszechną w branży książkowej praktykę oraz na fakt, że podczas ich ośmioletniej współpracy A nigdy wcześniej nie żądała od nich zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach oraz rekompensaty za koszty odzyskiwania należności, mimo że B zdecydowaną większą część faktur wystawionych przez A opłacała dopiero po terminie płatności. Pozwani podnieśli, że między stronami w postępowaniu głównym zostało zawarte co najmniej „dorozumiane porozumienie”, zgodnie z którym B mogła opłacać faktury w rozsądnym terminie po upływie terminu płatności bez ponoszenia odsetek za opóźnienia w płatnościach. Ich zdaniem między stronami w postępowaniu głównym zostało zawarte również porozumienie, na mocy którego A nie przysługiwało prawo do zryczałtowanej rekompensaty z tytułu kosztów odzyskiwania należności na podstawie § 10e ustawy o windykacji wierzytelności.
- 22 Käräjäoikeus (sąd pierwszej instancji) oddalił powództwo wniesione przez A.

- 23 W tym względzie sąd ten wskazał, że decydującą kwestią było to, czy A miała prawo do odsetek za opóźnienia w płatnościach. Powołał się on na § 8 ust. 1 ustawy o warunkach płatności, zgodnie z którym warunek umowy stanowiący, że wierzycielowi nie przysługuje prawo do odsetek za opóźnienia w płatnościach, jest bezskuteczny. Ponieważ przepis ten ma charakter bezwzględnie obowiązujący, strony w postępowaniu głównym nie mogły uzgodnić, że A w ogóle nie przysługuje prawo do odsetek za opóźnienia w płatnościach.
- 24 Wspomniany sąd uznał jednak za udowodnione, że między A i B istniała długo stosowana praktyka handlowa, zgodnie z którą faktury mogły być opłacane w rozsądnym terminie po upływie terminu płatności bez konieczności zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach. Według tego sądu praktyka ta nie jest sprzeczna z § 8 ust. 1 ustawy o warunkach płatności, w związku z czym A nie miała prawa do odsetek za opóźnienia w płatnościach ani, co za tym idzie, do zapłaty zryczałtowanej rekompensaty za koszty odzyskiwania należności.
- 25 Hovioikeus (sąd apelacyjny, Finlandia), rozpatrujący odwołanie wniesione przez A, utrzymał w mocy orzeczenie sądu pierwszej instancji, uznawszy, że praktyka stron w postępowaniu głównym stała się integralną częścią zawartego między nimi porozumienia. W opinii tego sądu mające zastosowanie przepisy nie sprzeciwiały się temu, by dzień rozpoczęcia naliczania odsetek za opóźnienia na podstawie tej praktyki różnił się od terminu płatności danej faktury. Wreszcie sąd ten stwierdził, że wspomniana praktyka nie jest również nierozsądna lub nieuczciwa i dlatego nie narusza bezwzględnie obowiązujących przepisów prawnych.
- 26 A wniosła środek zaskarżenia do Korkein oikeus (sądu najwyższego, Finlandia), który jest sądem odsyłającym.
- 27 Na jego poparcie A podniosła zasadniczo, że ze względu na bezwzględnie obowiązujący charakter mających zastosowanie przepisów prawnych strony nie były uprawnione do zawierania, czy to w sposób dorozumiany, czy w jakikolwiek inny sposób, porozumień dotyczących zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach, z naruszeniem praw zainteresowanego wierzyciela.
- 28 Ponadto, co się tyczy przepisów § 11 ust. 1 i 2 ustawy o warunkach płatności, A utrzymuje, że każde indywidualne zamówienie stanowi umowę i że w niniejszym przypadku nie ma mowy o istnieniu długoterminowego porozumienia lub praktyki, które powstałyby przed dniem wejścia w życie tej ustawy.
- 29 B i wspólnota spadkobierców po C twierdzą natomiast, że w drodze klauzuli umownej lub praktyki możliwe jest odstępstwo od daty, od której rozpoczyna się naliczanie odsetek za opóźnienia w płatnościach.
- 30 Sąd odsyłający uważa, że z orzecznictwa Trybunału, a w szczególności z wyroku z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski (C-330/16, EU:C:2017:418), nie wynika jasna odpowiedź na pytanie, jak należy rozumieć zawarte w art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 wyrażenie „umowy zawarte przed dniem 16 marca 2013 r.”, w przypadku gdy praktykę umowną stosowaną przez zainteresowane strony i dotyczącą odsetek za opóźnienia w płatnościach należy uznać za istniejącą przed tym dniem, ale gdy wszystkie indywidualne zamówienia, na podstawie których są dochodzone odsetki za opóźnienia oraz koszty odzyskiwania należności, zostały złożone po tym dniu. Podobnie ani mające zastosowanie przepisy, ani orzecznictwo to nie wskazują wyraźnie, czy praktykę stron w postępowaniu głównym, w ramach której wierzyciel nie wymagał zapłaty odsetek za krótkie opóźnienia w płatnościach, można uznać za rażąco nieuczciwy warunek umowy lub praktykę.

- 31 Sąd odsyłający wskazuje w tym względzie, że gdy dyrektywa 2011/7 została transponowana do prawa fińskiego, ustawodawca krajowy skorzystał z uprawnienia przewidzianego w art. 12 ust. 4 tej dyrektywy.
- 32 Ponadto, jak orzeczono w pierwszej instancji i w postępowaniu odwoławczym, praktyka umowna stosowana przez strony w postępowaniu głównym nieprzerwanie od 2009 r., zgodnie z którą w odniesieniu do faktur nieopłaconych przez okres nieprzekraczający jednego miesiąca nie dochodzą skutków opóźnienia, stała się, zgodnie z prawem krajowym, integralną częścią porozumień zawartych między stronami.
- 33 W świetle orzecznictwa Trybunału nie jest jednak jasne, czy taką praktykę, nawet jeżeli uznać ją za wiążącą dla stron w postępowaniu głównym przed dniem 16 marca 2013 r., jak również wszystkie indywidualne zamówienia złożone między tymi stronami po tym dniu, należy uznać za stanowiące „umowę zawartą przed dniem 16 marca 2013 r.” w rozumieniu art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7, w związku z czym wszystkie byłyby wyłączone z zakresu zastosowania dyrektywy 2011/7.
- 34 Na wypadek gdyby dyrektywa 2011/7 miała zastosowanie do zamówień złożonych po dniu 16 marca 2013 r., mimo że odnośna praktyka została ustanowiona przed tym dniem, sąd odsyłający zastanawia się nad kwestią, czy praktyka ta stanowi warunek umowy lub praktykę wykluczającą, po pierwsze, zapłatę odsetek za opóźnienia w płatnościach w rozumieniu art. 7 ust. 2 dyrektywy 2011/7, a po drugie, rekompensatę za koszty odzyskiwania należności w rozumieniu art. 7 ust. 3 tej dyrektywy i czy w związku z tym wspomnianą praktykę należy „uznać za rażąco nieuczciwą” w rozumieniu pierwszego z tych przepisów i „za rażąco nieuczciwą [domniemywać, że jest ona rażąco nieuczciwą]” w rozumieniu drugiego z nich.
- 35 Zdaniem sądu odsyłającego zrzeczenie się odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za związane z nimi koszty odzyskiwania należności opiera się w niniejszej sprawie na praktyce, zgodnie z którą zainteresowany wierzyciel zgodził się, że nie będzie ich dochodził w przypadku krótkiego, to znaczy nieprzekraczającego jednego miesiąca opóźnienia w zapłacie, w zamian za zapłatę kwoty głównej. Tymczasem orzecznictwo Trybunału nie pozwala udzielić odpowiedzi na pytanie, czy dyrektywa 2011/7 nie stoi na przeszkodzie temu, by tego rodzaju praktyka była wiążąca dla tego wierzyciela.
- 36 W tym względzie sąd odsyłający zastanawia się zasadniczo nad możliwością zastosowania wniosków płynących z wyroków z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC (C-555/14, EU:C:2017:121), i z dnia 28 stycznia 2020 r., Komisja/Włochy (Dyrektywa w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach) (C-122/18, EU:C:2020:41), ze względu na to, że w sprawach, które doprowadziły do wydania tych wyroków, opóźnienia w płatnościach można było przypisać organom publicznym, podczas gdy w sporze w postępowaniu głównym opóźnienia te można przypisać podmiotowi prawa prywatnego.
- 37 W tych okolicznościach Korkein oikeus (sąd najwyższy) postanowił zawiesić postępowanie i zwrócić się do Trybunału z następującymi pytaniami prejudycjalnymi:
- „1) Czy art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że państwa członkowskie mogą wyłączyć z zakresu zastosowania tej dyrektywy praktykę umowną dotyczącą [zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach lub rekompensaty za koszty odzyskiwania należności], która była stale stosowana między stronami przed dniem 16 marca

2013 r. w przypadku indywidualnych zamówień, mimo że indywidualne zamówienia, do których odnoszą się dochodzone skutki opóźnienia w płatnościach, zostały złożone po tej dacie?

- 2) W razie udzielenia odpowiedzi przeczącej na pytanie pierwsze: czy art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że praktykę umowną opisaną w pytaniu pierwszym należy uznać za warunek umowy lub praktykę, które wykluczają odsetki za opóźnienia w płatnościach lub rekompensatę za koszty odzyskiwania należności?”.

W przedmiocie pytań prejudycjalnych

W przedmiocie pytania pierwszego

- 38 Poprzez pytanie pierwsze sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, czy art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że państwa członkowskie mogą wyłączyć z zakresu zastosowania tej dyrektywy praktykę umowną dotyczącą zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za koszty odzyskiwania należności, jeżeli praktyka ta została ustanowiona przez zainteresowane strony przed dniem 16 marca 2013 r., ale indywidualne zamówienia, na podstawie których zażądano odsetek za opóźnienia w płatnościach i takiej rekompensaty, zostały złożone po tym dniu.
- 39 Artykuł 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 zezwala państwom członkowskim na zdecydowanie, przy okazji transpozycji tej dyrektywy, czy wykluczyć z zakresu stosowania tego aktu „umowy zawarte przed dniem 16 marca 2013 r.”.
- 40 Trybunał podkreślił już, że przepisowi temu należy nadać w całej Unii Europejskiej autonomiczną i jednolitą wykładnię (zob. podobnie wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski, C-330/16, EU:C:2017:418, pkt 25, 26).
- 41 Ponadto Trybunał wskazał już, po pierwsze, że analiza brzmienia tego przepisu prowadzi do wniosku, że prawodawca Unii, posługując się wyrażeniem „zawarte umowy”, zamierzał pozwolić państwom członkowskim na wyłączenie z zakresu stosowania dyrektywy 2011/7 stosunków umownych zawartych przed dniem 16 marca 2013 r. w całości, w tym również skutków wynikających z tych stosunków zachodzących po tej dacie (wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski, C-330/16, EU:C:2017:418, pkt 25, 26, 29).
- 42 Po drugie, Trybunał stwierdził, że wykładnię tę potwierdza kontekst wspomnianego przepisu, a w szczególności zakres art. 13 dyrektywy 2011/7, który uchyla dyrektywę 2000/35 ze skutkiem od dnia 16 marca 2013 r., przewidując jednak, że dyrektywa ta ma nadal zastosowanie do umów zawartych przed tą datą, do których dyrektywa 2011/7 nie ma zastosowania zgodnie z jej art. 12 ust. 4 (zob. podobnie wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski, C-330/16, EU:C:2017:418, pkt 30, 31).
- 43 Trybunał wywiódł z tego, że jeśli państwo członkowskie skorzystało z możliwości przyznanej mu w art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7, umowy zawarte przed dniem 16 marca 2013 r. podlegają, z zastrzeżeniem skorzystania z możliwości przewidzianej w art. 6 ust. 3 lit. b) dyrektywy 2000/35 w odniesieniu do umów zawartych przed dniem 8 sierpnia 2002 r., przepisom tej ostatniej dyrektywy, w tym również w zakresie ich przyszłych skutków. W konsekwencji spory dotyczące płatności wymagalnych po dniu 16 marca 2013 r. nie mogą podlegać przepisom dyrektywy 2011/7, w wypadku gdy umowa, na podstawie której mają zostać dokonane płatności, została

zawarta przed tą datą i dane państwo członkowskie skorzystało z możliwości przewidzianej w art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 (zob. podobnie wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski, C-330/16, EU:C:2017:418, pkt 32, 33).

- 44 Trybunał orzekł zatem, że art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że państwa członkowskie mogą wykluczyć z zakresu stosowania tej dyrektywy opóźnienia w płatnościach w ramach wykonywania umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r., nawet jeśli te opóźnienia występują po tej dacie (wyrok z dnia 1 czerwca 2017 r., Zarski, C-330/16, EU:C:2017:418, pkt 34).
- 45 Z powyższego wynika, że decydującym elementem dla oceny, czy praktyka umowna taka jak rozpatrywana w postępowaniu głównym może, na podstawie art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7, nie podlegać przepisom tej dyrektywy, jest data zawarcia umowy, na podstawie której mają zostać dokonane płatności.
- 46 Należy jednak stwierdzić, że ostatnie zdanie motywu 28 tej dyrektywy stanowi, że dyrektywa ta nie powinna mieć w szczególności wpływu na przepisy krajowe dotyczące sposobu zawierania umów. Wynika z tego, że to zgodnie z obowiązującym prawem krajowym sąd krajowy winien ustalić, czy okoliczności poddane jego ocenie doprowadziły do zawarcia danej umowy, a jeśli tak, to jaka była data zawarcia tej umowy.
- 47 W niniejszej sprawie sąd odsyłający wskazał, że zgodnie z prawem krajowym rozpatrywana praktyka, stosowana nieprzerwanie od 2009 r., stała się „integralną częścią” stosunku umownego łączącego strony w postępowaniu głównym. Ponadto z postanowienia odsyłającego wynika, że praktyka ta stała się wiążąca dla tych stron przed dniem 16 marca 2013 r., a w konsekwencji stała się częścią stosunku umownego zawartego przed tą datą, czego weryfikacja należy jednak do tego sądu.
- 48 Pozostaje mu zatem ustalić, czy zgodnie z obowiązującym prawem krajowym należy uznać, że za każdym razem, gdy B składała A indywidualne zamówienie na towary, dochodziło do zawarcia nowej umowy, wobec czego – w przypadku zawarcia tej umowy po dniu 16 marca 2013 r. – nie może być ona wyłączona z zakresu stosowania dyrektywy 2011/7 na podstawie art. 12 ust. 4 tej dyrektywy. Jeśli natomiast sąd odsyłający stwierdzi, że takie zamówienia indywidualne nie stanowią samodzielnych umów, ale są wykonaniem umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r., wówczas tę całość stosunku umownego należy uznać za wyłączonej z zakresu stosowania tej dyrektywy, pod warunkiem że Republika Finlandii skorzystała z możliwości przewidzianej w owym przepisie.
- 49 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytanie pierwsze brzmi następująco: art. 12 ust. 4 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że państwa członkowskie mogą wyłączyć z zakresu zastosowania tej dyrektywy praktykę umowną dotyczącą zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za koszty odzyskiwania należności, jeżeli na mocy obowiązującego prawa krajowego praktyka ta stanowi część umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r. Indywidualne zamówienia, na podstawie których dochodzone są odsetki za opóźnienia w płatnościach oraz takie rekompensaty i które zostały złożone po tej dacie, mogą być wyłączone z zakresu zastosowania dyrektywy 2011/7, pod warunkiem że stanowią one na mocy obowiązującego prawa krajowego jedynie wykonanie umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r. Natomiast, jeżeli na mocy tego prawa te indywidualne zamówienia stanowią samodzielne umowy zawarte po wspomnianym dniu, nie mogą być one wyłączone z zakresu zastosowania tej dyrektywy.

W przedmiocie pytania drugiego

- 50 Poprzez pytanie drugie sąd odsyłający dąży w istocie do ustalenia, na wypadek gdyby dyrektywa 2011/7 znajdowała zastosowanie do sporu w postępowaniu głównym, czy art. 7 ust. 2 i 3 tej dyrektywy należy interpretować w ten sposób, że stoi on na przeszkodzie praktyce, zgodnie z którą w przypadku opóźnień w płatnościach krótszych niż miesiąc wierzyciel nie będzie dochodzić odsetek za opóźnienia w płatnościach ani rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w zamian za spłatę kwoty głównej wymagalnych wierzytelności.
- 51 Zgodnie z art. 1 ust. 1 dyrektywy 2011/7 celem tego aktu jest zwalczanie opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych, gdyż opóźnienia te zgodnie z motywem 12 tej dyrektywy stanowią naruszenie postanowień umowy, które stało się korzystne finansowo dla dłużników, między innymi z uwagi na niewielką wysokość lub brak odsetek naliczanych za opóźnienia w płatnościach (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 24).
- 52 Aby osiągnąć ten cel, dyrektywa 2011/7 nie dokonuje jednak pełnej harmonizacji wszystkich zasad związanych z opóźnieniami w płatnościach w transakcjach handlowych (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 25 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 53 Tak jak dyrektywa 2000/35, dyrektywa 2011/7 określa bowiem tylko niektóre zasady w tej dziedzinie, a wśród nich znajdują się zasady dotyczące odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za koszty odzyskiwania należności (zob. podobnie wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 26).
- 54 W tym względzie państwa członkowskie powinny zgodnie z art. 3 ust. 1 i art. 6 dyrektywy 2011/7 zapewnić, aby w ramach transakcji handlowych między przedsiębiorstwami wierzyciel, który wypełnił swoje zobowiązania i nie otrzymał należności w odpowiednim czasie, był uprawniony do żądania odsetek za opóźnienia w płatnościach bez konieczności przypomnienia oraz do rekompensaty poniesionych kosztów odzyskiwania należności, chyba że dany dłużnik nie jest odpowiedzialny za takie opóźnienia w płatnościach.
- 55 W tym celu art. 7 ust. 1 tej dyrektywy wymaga od państw członkowskich zapewnienia, aby warunek umowy lub praktyka dotyczące w szczególności terminu płatności, stopy procentowej odsetek za opóźnienia w płatnościach lub rekompensaty za koszty odzyskiwania należności uznawane były za niepodlegające wykonaniu albo stanowiły podstawę do roszczenia o odszkodowanie, jeśli są rażąco nieuczciwe wobec wierzyciela. Ponadto do celów stosowania tego ust. 1 tenże art. 7 przewiduje po pierwsze, w ust. 2, że warunek umowy lub praktykę, które wykluczają zapłatę odsetek za opóźnienia w płatnościach uznaje się za rażąco nieuczciwe, a po drugie, w ust. 3, że domniemywa się, iż warunek umowy lub praktyka, które wykluczają rekompensatę za koszty odzyskiwania należności, o której mowa w art. 6 tej dyrektywy, są rażąco nieuczciwe.
- 56 Jednak z przepisów tych wynika, że ograniczają się one do zagwarantowania, iż okoliczności określone w szczególności w art. 3 ust. 1 i art. 6 dyrektywy 2011/7 przyznają wierzycielowi prawo do dochodzenia odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za koszty odzyskiwania należności. Jak wynika z motywu 28 tej dyrektywy, brak możliwości wykluczenia takiego prawa w drodze umowy ma uniemożliwić nadużywanie swobody umów ze szkodą dla wierzyciela, który w chwili zawierania danej umowy nie może się go zrzec (zob. analogicznie wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 29).

- 57 Innymi słowy, celem art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2011/7 jest zapobieżenie temu, by zrzeczenie się przez wierzyciela odsetek za opóźnienie w płatnościach lub rekompensaty za koszty odzyskiwania należności następowało z chwilą zawarcia umowy, czyli w chwili wykonywania przez wierzyciela swobody umów, a więc istnienia ryzyka nadużycia tej swobody przez dłużnika, na szkodę wierzyciela (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 30).
- 58 Jeśli natomiast przesłanki z dyrektywy 2011/7 zostaną spełnione i odsetki za opóźnienia w płatnościach oraz rekompensata za koszty odzyskiwania należności staną się wymagalne, wierzyciel, zważywszy na przysługującą mu swobodę umów, powinien móc zrzec się kwot należnych z tytułu tych odsetek i tej rekompensaty, w szczególności w zamian za niezwłoczną spłatę kwoty głównej. Znajduje to zresztą potwierdzenie w motywie 16 tej dyrektywy, który wyjaśnia, że nie powinna ona zobowiązywać wierzycieli do żądania zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 31, 32).
- 59 Zatem z dyrektywy 2011/7 nie wynika, że akt ten stoi na przeszkodzie temu, by wierzyciel dobrowolnie zrzekł się prawa do wymagania odsetek za opóźnienia w płatnościach oraz rekompensaty za koszty odzyskiwania należności. Natomiast takie zrzeczenie się zależne jest od wyrażenia na nie zgody w faktycznie dobrowolny sposób, czyli nie może ono stanowić nadużycia swobody umów wierzyciela, za które odpowiedzialność należy przypisać dłużnikowi (wyrok z dnia 16 lutego 2017 r., IOS Finance EFC, C-555/14, EU:C:2017:121, pkt 33, 34).
- 60 W tym względzie, biorąc pod uwagę wątpliwości wyrażone przez sąd odsyłający, należy jeszcze dodać, po pierwsze, że wnioski płynące z orzecznictwa przypomnianego w pkt 56–59 niniejszego wyroku znajdują zastosowanie do okoliczności takich jak te, które są rozpatrywane w postępowaniu głównym. O ile prawdą jest, że sprawa, która dała początek temu orzecznictwu, dotyczyła transakcji między przedsiębiorstwami a organami publicznymi, podczas gdy postępowanie główne dotyczy transakcji między przedsiębiorstwami, o tyle należy jednak stwierdzić, że wnioski te odnoszą się do zakresu stosowania art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2011/7 oraz że, jeśli chodzi o kwalifikacje przewidziane w tych przepisach, przepisy te nie dokonują rozróżnienia według rodzaju danej transakcji handlowej. Po drugie, jeśli chodzi o sprawę, w której zapadł wyrok z dnia 28 stycznia 2020 r., Komisja/Włochy (Dyrektywa w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach) (C-122/18, EU:C:2020:41), wystarczy stwierdzić, że dotyczyła ona przepisów art. 4 ust. 3 i 4 tej dyrektywy, które nie są rozpatrywane w postępowaniu głównym.
- 61 W niniejszej sprawie z postanowienia odsyłającego nie wynika, czy w ramach praktyki rozpatrywanej w postępowaniu głównym wierzyciel dobrowolnie zrzekł się prawa do wymagania odsetek za opóźnienia w płatnościach oraz rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w rozumieniu orzecznictwa przypomnianego w pkt 57–59 niniejszego wyroku. Do sądu odsyłającego, który jako jedyny jest właściwy do dokonania oceny okoliczności faktycznych, należy zatem ustalenie, czy można uznać, że w ramach swojej praktyki polegającej na tym, że nie będzie dochodzić kwot odpowiadających tym odsetkom i tej rekompensacie wierzyciel dobrowolnie wyraził zgodę na zrzeczenie się zapłaty kwot należnych z tytułu tych odsetek i tej rekompensaty, przy czym zgoda taka nie może być wyrażona w chwili zawarcia umowy, na mocy której dane płatności były należne.

- 62 W świetle całości powyższych rozważań odpowiedź na pytanie drugie powinna brzmieć tak, iż art. 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2011/7 należy interpretować w ten sposób, że nie stoi on na przeszkodzie praktyce, zgodnie z którą, w przypadku opóźnień w płatnościach krótszych niż miesiąc, wierzyciel nie będzie dochodzić odsetek za opóźnienia w płatnościach ani rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w zamian za spłatę kwoty głównej wymagalnych wierzytelności, pod warunkiem że działając w ten sposób, wierzyciel dobrowolnie wyraził zgodę na zrzeczenie się zapłaty kwot należnych z tytułu tych odsetek i tej rekompensaty.

W przedmiocie kosztów

- 63 Dla stron w postępowaniu głównym niniejsze postępowanie ma charakter incydentalny, dotyczy bowiem kwestii podniesionej przed sądem odsyłającym, do niego zatem należy rozstrzygnięcie o kosztach. Koszty poniesione w związku z przedstawieniem uwag Trybunałowi, inne niż koszty stron w postępowaniu głównym, nie podlegają zwrotowi.

Z powyższych względów Trybunał (dziesiąta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Artykuł 12 ust. 4 dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/7/UE z dnia 16 lutego 2011 r. w sprawie zwalczania opóźnień w płatnościach w transakcjach handlowych

należy interpretować w ten sposób, że:

państwa członkowskie mogą wyłączyć z zakresu zastosowania tej dyrektywy praktykę umowną dotyczącą zapłaty odsetek za opóźnienia w płatnościach i rekompensaty za koszty odzyskiwania należności, jeżeli na mocy obowiązującego prawa krajowego praktyka ta stanowi część umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r. Indywidualne zamówienia, na podstawie których dochodzone są odsetki za opóźnienia w płatnościach oraz takie rekompensaty i które zostały złożone po tej dacie, mogą być wyłączone z zakresu zastosowania dyrektywy 2011/7, pod warunkiem że stanowią one na mocy obowiązującego prawa krajowego jedynie wykonanie umowy zawartej przed dniem 16 marca 2013 r. Natomiast, jeżeli na mocy tego prawa te indywidualne zamówienia stanowią samodzielne umowy zawarte po wspomnianym dniu, nie mogą być one wyłączone z zakresu zastosowania tej dyrektywy.

- 2) Artykuł 7 ust. 2 i 3 dyrektywy 2011/7

należy interpretować w ten sposób, że:

nie stoi on na przeszkodzie praktyce, zgodnie z którą, w przypadku opóźnień w płatnościach krótszych niż miesiąc, wierzyciel nie będzie dochodzić odsetek za opóźnienia w płatnościach ani rekompensaty za koszty odzyskiwania należności w zamian za spłatę kwoty głównej wymagalnych wierzytelności, pod warunkiem że działając w ten sposób, wierzyciel dobrowolnie wyraził zgodę na zrzeczenie się zapłaty kwot należnych z tytułu tych odsetek i tej rekompensaty.

Podpisy